

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ὁ πολιτισμός μας, ὁ εὐρωπαϊκός πολιτισμός, εἶναι τέκνον τῆς Ἑλλάδος. Οἱ χροσικτῆρες οἱ ἐντυπωθῆντες εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν παρὰ τοῦ πρώτου πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνέτειλεν ἐπὶ τῶν φωτεινῶν ἀκτῶν τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου, τὸν καθιστοῦν ἀμέσως τὸσον διάφορον ἀπὸ τοὺς ἄλλους: τὸν Ἰνδικόν, τὸν κινεζικόν, τὸν σημιτικόν. Μόλις αὐτὸς ἀνέτειλεν, ἤδη ἐνετυπώθη εἰς αὐτὸν ὁ χαρακτηριστὴρ τῆς κατὰκτῆσεως καὶ τῆς ὑπερασπίσεως ἔναντι ἄλλων τύπων πολιτισμοῦ, τοὺς ὁποῖους αὐτὸς θεωρεῖ κατωτέρους καὶ τοὺς ἀποκρούει. Οἱ Ἕλληνες καλοῦν ἑαυτοὺς Ἕλληνας καὶ βαρβάρους ὄλους τοὺς ἄλλους λαοὺς. Ἡ Ἰλιάς διηγεῖται καὶ ἐξαίρει τὰς μάχας αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ἔναντι τῶν ἀρχαίων λαῶν τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου. Ἡ Ὀδύσσεια συμβολίζει τὰ ἡρωικὰ ἱκατορθώματα τολμηρῶν θαλασσοπόρων καὶ ἐποικιστῶν οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν ἀνάπαυσιν, καὶ ζητοῦν νὰ ἀποκτήσουν τὴν πεῖραν τοῦ κόσμου, ὅπως ὁ Κίβυσσεύς, καὶ νὰ φέρουν μακρὰν τὸ πνεῦμα τῆς πατρίδος. Αὐτὰ τὰ ποιήματα δὲν θὰ εἶχον ὄλην τὴν ἀπαιράμιλλον τῶν μαγείαν ἀκόμη δι' ἡμᾶς, τὸσον μακρυνοὺς ἀναγνώστας, ἂν δὲν εἶχον καὶ τοῦτὸ τὸ ἡρωικὸν καὶ κατακτητικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶναι κατ' οὐσίαν τὸ πνεῦμα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Κατάκτησις τῆς ὠραιότητος ἐκφρασθείσης εἰς πῆν τέχνην καὶ τὴν λογοτεχνίαν τῆς πολιτικῆς ζωῆς εἰς τὰς διατάξεις τοῦ κράτους τῆς φύσεως εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὴν τεχνικὴν, τοῦ θεοῦ εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ ἀληθοῦς εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ παρελθόντος εἰς τὴν ἐμβρίθειαν τῆς ἱστορίας. Καὶ ἡ λογοτεχνία, μὲ τὰς μορφάς της, ἀπὸ τὸ ἔπος ἕως τὴν λυρικήν ποίησιν, τὴν δραματικήν, τὴν ρητορίαν ἢ τὴν τέχνην, μὲ τὴν ἔντασιν τῆς χροιάς της ποὺ ἔδωκεν εἰς τὴν ὠραιότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς πῆν γοητείαν τῆς φύσεως κατὰ τὰς πλαστικὰς ἑλληνιστικὰς τέχνας, τὸ κράτος μὲ τοὺς ποικίλους τύπους του, δημοκρατικούς, ἀριστοκρατικούς, μὲ τὴν ἐξέλιξιν του ἀπὸ τὴν ἀρχέγονον αὐτοδιοίκησιν τῆς πόλεως μὲχρι τοῦ ἑλληνιστικοῦ κράτους, τοῦ ὁποῖου κληρονόμιος ὑπῆρξεν ἡ ρωμαϊκὴ πολιτικὴ σύνεσις ἢ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία μὲ τὴν θεωρητικὴν καὶ ὄχι ὠφθαλμιστικὴν ἀξίαν βοθησαν εἰς τὴν νόησιν καὶ τὴν γνῶσιν ἢ εἰρησικεῖα μὲ τὴν σοφιστικὴν ἐξέλιξιν μιᾶς ἐννοίας ὁλοκρῆν καθαρωτέρας καὶ ὕψηλοτέρας τοῦ θεοῦ καὶ μὲ τὸ αὐτὸ θεωρητικὸν στοιχεῖον τῆς θεολογίας ἢ ἱστορίας, μὲ τὰς μεθόδους τῆς ἐρεῦνης καὶ τῆς ἀναζητήσεως, μὲ τὴν δραματοποίησιν τῆς κατὰ τὴν φιλολογικὴν ἐκφρασιν — ὄλαι αὐταὶ αἱ κατακτήσεις αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸν πολιτισμὸν μας, εἶναι οἰκεία τὸσον θεοθέως ἑλληνικαί, ὥστε ἕνας Ἕλληνας τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς θὰ ἠσθάνετο ἀρκετὰ μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὸν ἡμέτερον πνευματικὸν κόσμιν ἀπὸ ὅ,τι ἡμεῖς αἰσθανόμεθα μὲ τὸν Ἰνδικόν ἢ κινεζικὸν κόσμιν.

Ἄλλ' ἢ ἡ Ἑλλάς ἀπέκρουσε τὴν κατάκτησιν τῶν Περσῶν ἢ ὁποῖα ἠπειλεῖ καὶ τὸν Ἰνδικόν της καὶ τὸν Ἰνδικὸν μας πολιτισμὸν. Οἱ Ἕλληνες πρὸς Συκελίας ἐπολέμησαν ἀνδρείως κατὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν, μέχρις ὅτου ἡ ἀπιστολή των ἀνελεῖσθη ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, ὁ ἑλληνισμὸς μὲ τὰς

κατακτήσεις του Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ μετὰ τὰ βασίλεια τῶν Διαδόχων, ἔφε-
ρε κατακτητὴν τὸν πολιτισμὸν του καὶ τὸν διέχυσε εἰς τὴν Ἄνω Ἀνα-
τολίην, μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ, ὅχι ὀλιγώτερον ἀπ' ὅ,τι εἰς τὴν Αἴγυπτον τοῦ
Φαραώ. Καὶ ἂν ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει τὴν γένεσίν του εἰς τὴν Γαλιλαίαν,
ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἀπεσπείρωθη γρ' ἥορα ἀπὸ τὴν μητέρα πατρίδα,
ἐνεποτίσθη ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ἑλληνικῆς θρασύτητος, ὡφείλε τὴν
ταχύτητα τῆς κατακτήσεώς της ἐν μέρει εἰς τὴν ἀγωνίαν τῆς προσδο-
κίας μιᾶς ἀνθρωπίνης ἀνακταίνσεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἡ ἑλληνικὴ θρα-
σύτης εἶχεν ἤδη γεμίσει τὰ πνεύματα.

Ἡ μελέτη λοιπὸν τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας εἶναι πρὸ παντὸς με-
λέτη τῆς θαυμασίας ταύτης κατακτήσεως τοῦ κόσμου τῆ ἐμεργεία τῆς
γονιμότητος τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ὡς δημιουργοῦ τῆς ὠραιότητος,
τοῦ πάθους τῆς ἀληθείας, τῆς θρησκευτικότητος, τῆς ἐμβριθείας, καὶ
αὐτῆς τῆς ἀτομικότητος ὁλονὲν συνειδητοτέρας τῶν ἐσωτερικῶν ἀξιών
τῆς ψυχῆς παντὸς ἀνθρώπου· ἀναλόγως τῶν περιστάσεων αἱ κατακτή-
σεις αὗται ἔλαβον ἑκφρασίαν καὶ διεδώθησαν καὶ ἔγιναν καθολικαὶ με-
τὰς μορφὰς τῆς λογοτεχνίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὰ ἐκτενέστερα καὶ βαθύ-
τερα μέσα κατακτήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Διὰ τοῦτο ἡ ἑλ-
ληνικὴ λογοτεχνία ἔχει περισσώτερον ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην λογοτεχνίαν ἰ-
σχυρὰν ἐνότητα, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ἀπὸ τὴν ἀποστολὴν της, ἀπὸ τὴν
ἐσωτερικὴν της ἱστορίαν, ἡ ὁποία ἐπὶ μερικῶν αἰῶνας εἶνε ἡ ἱστορία
τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, κατὰ τὴν ἀνύψωσίν της εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ
ἑαυτοῦ της καὶ τοῦ κόσμου. Ὁ πολιτισμὸς ὁμοίως αὐτῶς εἶχε ἰσοφόρους
ἐποχὰς καὶ ἦτο ἔργον ποικίλων ἑλληνικῶν φύλων, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε
συγχρόνως καὶ ἄλλοτε (πρὸ παντὸς κατὰ τὴν πρώτην περίοδον) διαδο-
χικῶς, διεμόρφωνον ἐκ τοῦ πνεύματός των τὴν ἑλληνικὴν τέχνην καὶ
τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν· καὶ τοῦτο συνέτεινεν εἰς τὸ νὰ δώσῃ ποικι-
λίαν καὶ θρασύτητα εἰς τὴν ἐσωτερικὴν της ἰσχυρὰν ἐνότητα.

Ἡ πρώτη περίοδος τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας συνήθως ὀνομάζε-
ται Ἰωνικὴ — Δωρικὴ ἐκ τῶν φύλων τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν περισσώτε-
ρον εἰς τὴν ἀνάπτυξίν της· ἀρχίζει δὲ ἀπὸ τὸ 800 περίπου π. Χ. μέχρι
τῆς ἐποχῆς τῶν περσικῶν πολέμων (περὶ τὸ 500 π. Χ.). Οἱ Ἴωνες τῶν
παρῶν τῆς Μ. Ἀσίας ἔκτισαν νὰ ἀναφανῆ ζωηρότερον τὸ φῶς τοῦ
πολιτισμοῦ τὸ ὁποῖον ἀντικατοπτρίζεται εἰς τὴν ἐπικὴν ποίησιν, καίτοι
προηγῆσαν καὶ ἄσματα καὶ ἄλλων φύλων ταύτης τῆς ἐποχῆς τῆς με-
γαλυτέρας λάμπσεως τῆς ἐπικῆς ποιήσεως τὴν ὁποίαν παρατηροῦμεν εἰς
τὰ ὀμηρικὰ ἔπη· διὸ καὶ ἡ ποικιλία τοῦ φερόματος τῆς γλώσσης των.

Οἱ Ἴωνες ἦσαν θεβαίως ὁ λαὸς τοῦ ὁποῖου ὁ πολιτισμὸς ὠρίμασε
ταχύτερον· διὰ τοῦτο κατὰ τὴν πρώτην ἤδη περίοδον τῆς ἑλληνικῆς λο-
γοτεχνίας τὴν γνωστὴν εἰς ἡμᾶς αἰσθανόμεθα καθαρότητα ἢ ὁποῖα μάλ-
ιστα εἶδω καὶ ἐκεῖ ἔχει χαρακτῆρας ὑπερβολικῆς ὠριμότητος. Καὶ ἦτο
φυσικὸν διὰ λαὸν ὁ ὁποῖος ἔζησεν ἐν ἐπισημῇ μετὰ τοῖς ἀρχαίοις πολιτι-
σμοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ διὰ κόσμον πλούσιον καὶ ποικίλον, ζωῆς πλου-
σίας καὶ τρυφῆς. Εἰς τὴν ἀνάπτυξίν τῆς λογοτεχνίας κατὰ τὴν περίο-
δον ταύτην συνετέλεσεν ἡ αἰολικὴ Βοιωτία, μετὰ τὸ ἀγροτικὸν καὶ θρη-
σκευτικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἀντανάκλαται εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Ἡσιό-
δου, ἡ ὁποία, ἄλλωστε, υἱοθέτησεν τὴν ἐπικὴν-Ἰωνικὴν διάλεκτον ἕνεκα τῆς
γνηθείας τῆν ὀπρῶν ἡσικησεν ἐπ' αὐτὴν ἢ ἐπικὴν Ἰωνικὴν ποίησιν· ὅπως
συνετέλεσαν θρασύτερον αἰκόμη οἱ Αἰολεῖς μετὰ τὴν μονωδιακὴν λυρικὴν
τοῦ Ἀλκαίου καὶ τῆς Σαπφῶς. Ἰωνικὴ εἶναι ἐπίσης ἡ πρώτη πλέον
ζωηρὰ καὶ ὑπέροχος ἑκφρασίς τῆς προσωπικότητος εἰς τὴν ἰαμβικὴν
ποίησιν τοῦ Ἀρχιλόχου, ὁ ὁποῖος εἶναι παράτολμον πνεῦμα καὶ αἰσθά-
νεται περισσώτερον τὸ θράσος τῆς ἰδικῆς του ζωῆς ποιητοῦ στρατιώτου,
καὶ τὸ ἐκφράζει εἰς μαρφήν τολμηρὰν καὶ ἔντονον, ὅχι ὀλιγώτερον τοῦ
ἄλλου Ἴωνος ἰαμβογράφου τοῦ Ἰππώνακτος. Ἰωνικαὶ εἶναι καὶ ἡ πρῶ-
τη φιλοσοφία καὶ ἡ πρώτη ἱστορικὴ ἔρευνα, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν
ἠὲ τῆς ἑλληνικῆς πεζογραφίας καὶ διονοίσεως. Φυλὴ γόνιμος, ἐξόχως

δημιουργική, αί "Ιωνες δὲν ἐδημιούργησαν μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. Ἰωνική εἶναι ἡ πρώτη πολεμική ἐλεγεία τοῦ Καλλίνου καὶ τοῦ Τυρταίου, ὡς καὶ ἡ ἐμβριθὴς τοῦ Μιμνέρμου· καὶ ἡ μεγάλη δωρική χορική ποίησις, δὲν εἶναι ἔργον τῶν Δωριέων, ἀλλὰ τῶν Αἰολέων, ὡς τοῦ Τερπάνδρου, ἢ τῶν Ἰόνων, ὅπως τοῦ Σησιχόρου, τοῦ Ἰθύκου, τοῦ Σιμωνίδου. Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα κατὰ τὸ ὁποῖον διαμορφώνεται ἡ χορική λυρική ποίησις (ὅπως ἡ υἱοθετηθεῖσα διάλεκτος) εἶναι θαθέως δωρικόν· εἶναι τὸ ἰδεώδες τῆς ἀρετῆς, ἑνὸς λαοῦ, ὅπως ὁ Σπαρτιατικὸς, κυριαρχοῦ τῶν Εἰλώτων, ὁ ὁποῖος ὑπεβλήθη εἰς αὐστηράν πειθαρχίαν, εἰς σιδηράν ἀσκήσιν πολιτικῆν, πολεμικὴν καὶ ἀθλητικὴν, διὰ νὰ διατηρῇ ὑποταγμένους τοὺς κατακτηθέντας λαοὺς καὶ ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἰδανικότητα τῆς μουσικῆς, τοῦ χορικοῦ ἄματος, ὅπου αἱ ψυχαὶ ἐκκρίνονται εἰς μέγιστον βαθμὸν, αἰσθάνεται τὸ καλύτερον μέσον διὰ νὰ ἐκφρασθῇ ὄχι ὡς ἄτομον, ἀλλ' ὡς τὸ πνεῦμα ὀλοκλήρου φυλῆς. Ὅταν ἀνεφάνη ὁ Βοιωτὸς Πίνδαρος ὁ μεγαλύτερος λυρικός τὸ πνεῦμά του δεσπόζεται ὀλόκληρον ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατικὴν καὶ αὐστηρίαν παράδοσιν τῆς δωρικῆς φυλῆς, ἂν καὶ ἤδη τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν ἀνατέλλει λαμπρόν, ἀνακαινιστικόν, εἰς νέαν ἡὼ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου.

Ἡ δευτέρα περίοδος ἐκλήθη ἄττική, καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν περσικῶν πολέμων περὶ τὸ 500 π. Χ. μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (περίπου 300 π. Χ.). Οἱ περσικοὶ πόλεμοι θέτουν τὰς Ἀθήνας ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κατακτητικῆς ἰαυμῆς τῆς Ἑλλάδος· καὶ ἐκ τῆς Ἀττικῆς προέρχεται νέον δημοκρατικὸν πνεῦμα, φλογερὸν, νεωτεριστικόν, μετὰ τὰς μεγάλας δημιουργίας τῶν πολιτικῶν φιλολογικῶν μορφῶν τῆς ρητορείας καὶ τῆς πρᾶξις (στενῶς συνδεδεμένων μετὰ τὴν θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν ζωὴν τῶν Ἀθηνῶν) καὶ τὴν ὀρμωτέραν καὶ θαυτέραν φιλοσοφικὴν καὶ ἱστορικὴν σκέψιν.

Ἡ τρίτη περίοδος εἶναι ἡ ἑλληνιστική, ἀναμασθεῖσα ἑλληνιστικὴ ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κλασσικὴν περίοδον, ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὰς δύο προηγουμέναις περιόδους, ἐπειδὴ ἡ κατάκτησις τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἐνῶ σημειώνει τὴν πτώσιν τῆς ἑλληνικῆς πόλεως, ἐν συγκρίσει μετὰ τὰ νέα μεγάλα ἑλληνιστικὰ κράτη, τὰ ὁποῖα καλύτερον ἀνταπαικρίνονται εἰς τὸ νέον πνεῦμα τῆς καθολικότητος τῶν χρόνων, φέρει τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, μετὰ μεγάλην πτῆσιν ἀετοῦ κατακτητοῦ, μέχρι τοῦ Ἰνδου, καὶ, βύναται νὰ λεχθῇ μέχρι τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τοῦ ἀρχαίου κόσμου· διὰ τοῦτο ἡ ἑλληνικὴ λογοτεχνία δὲν εἶναι πλέον μόνον ἑλληνικὴ ἀλλ' ἑλληνιστικὴ, ἢτοι ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ γίνῃ παγκόσμιος. Περίοδος ἡ ὁποία πρέπει νὰ διαιρηθῇ εἰς δύο διακεκριμένους ἄλλας :

1) Τὴν κυρίως ἑλληνιστικὴν περίοδον ἢ Ἀλεξανδρινήν, ἐπειδὴ ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἀλεξανδρείας τῶν Πτολεμαίων εἶναι, πρὸ πάντων κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους ὁ ἀνθηρότατος· περίοδος ἡ ὁποία φθάνει μέχρι τῆς πλήρους ρωμαϊκῆς κατακτήσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ αὐτῆς τῆς Αἰγύπτου (κατὰ τὸ 30 π. Χ.). 2) τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ ἑλληνικότης, ἂν καὶ ἐξαικολουθῇ τὸ ἔργον τῆς ἐκπολιτίσεως καὶ τῆς δημιουργίας ὀραιότητος καὶ πνεύματος, δεσπόζεται ἀπὸ τὸ ρωμαϊκὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον εἰς μερικά μέρη ἐγγχεί νέους χυμοὺς ζωῆς· περίοδος ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 30 π. Χ. μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ σ' αἰῶνος μ. Χ., μέχρι περίπου τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν συνήθως ἀρχίζει ἡ βυζαντινὴ λογοτεχνία καὶ ἱστορία.

Ἐκ τῶν λεχθέντων γεννῶνται δύο σπουδαῖαι παρατηρήσεις. Κατὰ πρῶτον, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ λογοτεχνία εἶχε τὴν τύχην περισσότερον ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην· νὰ ἀναδιορίζεται, νὰ ἀνακαινίζεται (ἴδια μέχρι τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς) ἀπὸ τὰς ζώσας πηγὰς τῶν τοπικῶν λογοτεχνιῶν καὶ τῶν λογοτεχνιῶν τῶν διαλέκτων· μάλιστα δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐπὶ ὀρισμένον χρόνον ὀλόκληρος ἡ λογοτεχνία εἶναι διαλεκτικὴ. Πᾶσα φυλὴ φέρει, μαζὶ μετὰ τὴν ἔμπνευσίν τῆς καὶ τὸν χαρακατῆρά τῆς, καὶ τὴν διάλεκτόν τῆς. Καὶ ἡ συνήθεια αὕτη τοῦ νὰ δίδουν ὀρισμένην διάλε-

κτον εις μερικὰς μορφὰς (ἐπικόν Ιωνικόν ποίημα, Ιωνική ἐλεγεία, ἑωρική χορική ποίησις κλπ.), καὶ ὅταν οἱ ποιηταὶ εἶναι ἀπὸ ἄλλο φύλον, συντελεῖ εἰς τὸ νὰ δώσῃ ὠραῖον καλλιτεχνικὸν ὕψος εἰς τὰ ποικίλα γένη τῆς ποιήσεως. Καὶ μάλιστα ὅταν ἡ ἄττικὴ γλῶσσα, κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον ὑπερίσχυσεν, ἂν καὶ ἀνάμεκτος εἰς στοιχείων τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν «κοινὴν διάλεκτον», ἐκ τῆς δωρικῆς Σικελίας ἐξεπήδησε μὲ τὸν Θεόκριτον νέα πηγὴ ἀγροτικῆς ποιήσεως, ἀκμαία ὅλη ἐξ ἀγροτικῶν χυμῶν, ἡ ὅποια ἐκ τῆς δωρικῆς διαλέκτου, λεπτῶς ἐπεξεργασθείσης ἰκαί ἀποκίρυσταλλωθείσης εἰς ἰδιαιτέρον ὕψος (ὅπως ἄλλωστε ὅλα σχεδὸν καὶ ἑλληνικαὶ φιλολογικαὶ διάλεκτοι), ἔλαβε μοναδικὴν νεότητα καὶ ὠραιότητα. Ὁ γνωρίζων τὴν ἰταλικὴν λογοτεχνίαν καὶ τὰς πηγὰς τῆς παρθενικότητος καὶ τῆς δρασερότητος καὶ ὅποια κάμνουν νὰ ἀναφαίνωνται, πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ, οἱ καλύτεροι κατὰ τόπους ποιηταί, ὅπως ὁ Goldoni, ὁ Meli, ὁ Belli, ὁ Di Giacomo καὶ οἱ λοιποί, θὰ ἐννοήσῃ πῶς ἢ τόσον μεγάλῃ καὶ τόσον συχνῇ ἀριετῇ ποικίλης ἀνακαινίσεως τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, εἶναι εἰς εἰς πῶν πολλῶν λόγων τῆς αὐθορμησίας τῆς, τῆς ἀφελείας, γονιμότητος καὶ πάντοτε ἀκμαζούσης ὠραιότητος.

Κατὰ δεύτερον λόγον ἡ ἑλληνικὴ λογοτεχνία παρουσιάζει ὅπως ἰδιαιτέρον χαρακτηριστῆρα εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ λεγόμενα φιλολογικὰ γένη. Ἐν Ἰταλίᾳ π. χ. ὁ πρῶτος μέγας συγγραφεὺς ὁ Dante κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἰταλικῆς γλώσσης, εἶναι ἤδη συγχρόνως ποιητὴς καὶ πεζογράφος, συγγραφεὺς ἔπους, λυρικῆς ποιήσεως, ἐπιστολῶν, πραγματειῶν φιλολογικῶν, πολιτικῶν, φιλοσοφικῶν, αὐτὴ ἡ Divina Commedia εἶναι ὁμοῦ λυρική ποίησις, ἔπος, δράμα, πραγματεία: καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μέγα μέρος τῶν κατόπιν συγγραφέων καλλιεργεῖ ποικίλα φιλολογικὰ γένη. Οὐδὲν τοιοῦτον εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν. Τὰ φιλολογικὰ γένη σχηματίζονται εἰς αὐτὴν βαθμηδόν, κατὰ τὰς ἐσωτερικὰς ἀνάγκας τῆς φυλῆς καὶ τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἑλληνικὴ τέχνη τῶν χρόνων ἐκείνων εἶναι ὅπως ὁ Goethe ἤθελε νὰ εἶναι ἡ μεγάλῃ τέχνη, ὀλόκληρος τέχνη «ἐπ' εὐκαιρίᾳ» καὶ ὀλόκληρος θλαστόναι ἀπὸ ζωτικῆς ἀνάγκης καὶ παρούσας. Ἀπὸ τὰς ἐπικὰς ἀπαγγελίας, κατὰ τὰς μεγάλας τελετὰς τῶν ἰωνικῶν αὐλῶν, ἐξεπήδησεν ἡ ἐπικὴ ποίησις, ἡ ἐλεγεία εἶναι πολιτικὴ παραίνεσις ἀνδρείων, ἡ χορική ᾠδὴ ψάλλεται κατὰ τὰς ἐορτὰς κοινῶν νικῶν ἢ ἱερῶν θείων ἱεροτελεστιῶν, ὁ διθύραμβος, ἡ τραγωδία καὶ ἡ κωμῶδία εἶναι ὁ θρησκευτικὸς πανηγυρισμὸς ἐνὸς πολιτικοῦ ἱεροῦ θεσμοῦ διονυσιακοῦ. Ὅλα αὐτὰ τὰ φιλολογικὰ γένη ἔχουν τὴν σφραγίδα ἰσχυρᾶς πίστεως εἰς τὴν θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν ἀξίαν τῆς τέχνης. Καὶ ἡ καλλιτέχνης ἀφιερώνεται ἀποκλειστικῶς ἢ κατὰ μέγα μέρος, εἰς ἓν γένος: μάλιστα κατὰ τὰς πρῶτας περιόδους δὲν ὑποθέτει καὶ τὴν ὑπαρξιν ἄλλων. Ἡ τέχνη του δι' αὐτὸ κυριαρχεῖται ἀρκετὰ πλέον ἀπὸ τὸ πνεῦμα τὸ ὅποιον διαμορφώνει ὀλόκληρον ἐποχὴν, ὡς δημιουργός, τρόπον τινά, καὶ αὐτῇ ἰδιαιτέρας μορφῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἢ ὅποια, μὲ τὴν ἔκφρασιν, γίνεται φιλολογικὸν γένος. Τὸ φιλολογικόν, λοιπόν, γένος εἰς τὴν Ἑλλάδα μέχρι τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου, δὲν εἶναι τί τὸ συγκεχυμένον καὶ πλαστόν, ὅπως εἰς τὰς νεωτέρας λογοτεχνίας, ἀλλὰ ζῶσα πνευματικὴ πραγματικότητα.